

RECENZE

VALA, Jaroslav, KUSÁ, Jana a kol.

Text jako učební úloha: teorie – výzkum – aplikace.
Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 160 s.

Miroslava DLUHOŠOVÁ

V současné době je kladen velký důraz na to, aby žáci základních a středních škol byli schopni pracovat s psaným textem, kriticky ho posuzovat a získávat z něj relevantní informace, které by měli být schopni odlišit od těch nedůležitých. Proto se kolektivní monografie zabývá především prací s textem ve výuce českého jazyka a literatury. Doc. Jaroslav Vala se dlouhodobě věnuje výzkumu recepce poezie u žáků základních a středních škol.

Obsahová struktura knihy je členěna do sedmi kapitol, z nichž má každá svého autora/autory, ale kapitoly jsou propojeny tematicky svým předmětem bádání, jímž je analýza učebních úloh v souvislosti s obsahovou analýzou a recepcí literárních uměleckých textů. Autoři se nezaměřovali pouze na receptivní, ale také na produktivní činnosti žáků v modelových experimentálních situacích, které byly navozeny v prostředí základních škol.

Každá kapitola má svou strukturu a obsahuje výzkumná zjištění, která souvisí s prací s textem v experimentálních skupinách. Kapitoly tedy osahují seznámení s problematikou, kterou se v dané kapitole výzkumník zabývá, vymezení základních pojmů a teoretických východisek. Dále je vždy popsána metodologická základna, ze které autoři ve svém bádání

vychází, poté je popsána konkrétní práce ve výukové jednotce a jsou uvedeny příklady práce s jednotlivými texty s uvedením dosažených výsledků. Závěrem každé kapitoly je uvedeno shrnutí dané problematiky či komentáře autorů.

Co se týče práce s textem, zaměřují se autoři především na kladení otázek učitelem směrem k žákům. Literární výchova a práce s uměleckým textem má však svá specifika, oproti práci třeba s textem čistě odborným, což je v publikaci rovněž reflektováno. Jedná se o prožitkovou složku komunikace žáka s uměleckým textem a utváření postojů v afektivní rovině žákova rozvoje. Toho je možné opět dosáhnout kladením vhodných otázek, které nepůjdou jen po povrchu literární ukázky, ale dostanou se do hloubky a umožní žákovi zasadit dílo do hlubšího kontextu (např. ve vztahu k vlastním prožitkům a zkušenostem). V této souvislosti se autoři nevyhýbají ani kontroverzním či závažným tématům, jako to dělá ve čtvrté kapitole „Žiacka recepcia zla tematizovaného v podobe závislosti“ A. Timková Lazurová, která zdůrazňuje zážitkovost v hodinách literatury a vlastní prožitek žáků z četby.

Porozumění ucelenému psanému textu je základním předpokladem úspěšného vyučování a studia nejen českého jazyka, ale je stěžejní pro všechny ostatní obory, protože žáci a studenti jsou nuceni porozumět v závislosti na stupni vzdělávání více či méně komplexním (nejen učebním) textům. Např. autorky druhé kapitoly K. Klímová a V. Vyoralová vycházejí z Bloomovy taxonomie kognitivních cílů a zdůrazňují potřebu obsažení všech úrovní, aby došlo k pochopení podstaty uměleckého textu a žák byl schopen vstoupit s ním do interakce a plnit návazné úkoly, související s textem (ve vyšších úrovních např. porovnávat dva rozdílné texty či na základě zjištěných informací dokončit příběh).

S tím souvisí výše zmíněná klasifikace dle Blooma, která vyučujícímu umožňuje prostřednictvím aktivních sloves rozpoznat, ve které fázi poznání se žák aktuálně nachází. S aktivními slovesy pracuje také M. Petříková ve čtvrté kapitole.

Autoři v úvodu k monografii zmiňují, že práce s uměleckým textem by neměla být na čistě racionální úrovni, ale měla by přispívat k rozvoji hodnot, vztahů, sebereflexe apod. Publikace by proto mohla sloužit ostatním výzkumníkům, kteří provádí výzkum recepce literárních textů a jejich

prožívání a interpretaci jednotlivcem, protože uvádí mnoho užitečných příkladů typů práce s konkrétními texty, které jsou však aplikovatelné i na ostatní obdobné texty. Z toho důvodu může tato kolektivní monografie pomoci i učitelům v praxi, protože kromě návodů na práci s textem mají k dispozici i metodologii a popis práce v experimentálních skupinách.

V této souvislosti považuji za velmi důležité vymezení konkrétních činností pro dosahování jednotlivých úrovní kognitivního osvojení a použití informací, což může učiteli pomoci lépe se orientovat v procesech, probíhajících při učení žáků, čímž mohou dosáhnout hlubšího porozumění textu a zároveň jeho prožití (viz nejvyšší úroveň Bloomovy taxonomie). Učitel se může snáze vymanit ze schematizmu, mnohdy nevědomého, kdy má pocit, že žák chápe smysl textu, ale pochopení může být pouze povrchní. Příklady výzkumných šetření mohou dát podnět k zamyšlení i konkrétní postupy, jak u žáků prohloubit pochopení a umožnit osobní prožitek z textu.

Kontakt na autorku recenze:

Mgr. Miroslava Dluhošová
Ústav pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: mirkadluhosova@seznam.cz